

Наука і освіта: науково-практичний журнал Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К.Д. Ушинського. – Одеса, 2016. – № 2–3. – С. 149–155.

5. Балл Г.О. Формування готовності до професійної праці у контексті гуманізації освіти / Г.О. Балл // Балл Г.О. Психологічні аспекти гуманізації

освіти. Книга для педагога / Г.О. Балл, П.С. Перепелиця; за ред. Г.О. Балла. – Київ-Рівне, 1996.

6. Knowles M.S. (1968). *Andragogy, not pedagogy*. *Adult Leadership*, 16 (10), 386 p.

7. Власова О.І. Педагогічна психологія: [навчальний посібник] / О.І. Власова. – К.: Либідь, 2005. – 400 с.

УДК 159.9:378.1

АМБІВАЛЕНТНІСТЬ ОСОБИСТОСТІ ЯК КОМПОНЕНТ ВИБОРУ ТА ВАРІАТИВНОЇ РЕГУЛЯЦІЇ ПРОФЕСІЙНО-МОБІЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ ФАХІВЦЯ ПІД ЧАС ПОДОЛАННЯ КРИЗ ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ

Сургунд Н.А., к. психол. н.,
доцент кафедри психології та педагогіки
Хмельницький національний університет

У статті феномен амбівалентності особистості розглядається як компонент проблеми професійної мобільності фахівця. У синергетичній системі професійного розвитку особистості, в умовах розвитку професійних криз професійно-особистісна амбівалентність в контексті загального подолання внутрішніх суперечностей психіки виступає варіативним регулятором професійно-мобільної поведінки особистості.

Ключові слова: амбівалентність особистості, професійна мобільність, синергетична система професійного розвитку особистості, професійна криза.

В статье феномен амбивалентности личности рассматривается как компонент проблемы профессиональной мобильности специалиста. В синергетической системе профессионального развития личности, в условиях развития профессиональных кризисов профессионально-личностная амбивалентность в контексте общего преодоления внутренних противоречий психики выступает вариативным регулятором профессионально-мобильного поведения личности.

Ключевые слова: амбивалентность личности, профессиональная мобильность, синергетическая система профессионального развития личности, профессиональный кризис.

Surgund N.A. THE AMBIVALENCE OF THE PERSONALITY AS A COMPONENT OF THE CHOICE AND VARIABLE REGULATION OF A SPECIALIST'S OCCUPATIONAL-MOBILE BEHAVIOR IN OVERCOMING THE PROFESSIONAL DEVELOPMENT CRISES

In the article the ambivalence of personality phenomenon is considered as a component of a specialist's occupational mobility problem. In the synergetic system of personality's professional development and under conditions of the professional crises development, the professional-personal ambivalence acts as a variable regulator of the occupational-mobile personality behavior in the context of general overcoming of internal contradictions of the psyche.

Key words: ambivalence of personality, occupational mobility, synergetic system of personality's professional development, professional crisis.

Постановка проблеми. В умовах глобалізації світової економіки у сфері фахової діяльності відбувається пришвидшення змін професіоналізованих сегментів ринку праці, виникнення нових і застаріння вже існуючих професій та вимог до них, мінливості ринкових умов і притаманних їм кризових явищ тощо. Дані процеси визначають *актуальність* проблеми професійної мобільності сучасних фахівців, оскільки професійна мобільність виступає в нинішніх умовах однією з важливих характеристик професійної діяльності людини, її динамічної взаємодії зі світом професій [1; 3; 5; 7; 8].

Це визначає потребу суспільства, що постійно модернізується, в професійно-мобільних працівниках – фахівцях з інноваційною поведінкою, відкритих до змін, до нового, здатних до успішного подолання професійно-обумовлених криз та відповідного цьому комплексу протиріч. Така потреба свідчить про необхідність підготовки професійно-мобільних фахівців, здатних за рахунок інтроособистісної гармонізації суперечностей проектувати в умовах невизначеності та ефективно реалізовувати свою фахову діяльність у ході перебігу професійних криз. Вимоги сучасності в підготовці професійно-мобільної особистості

актуалізують суспільний запит на фахівців, здатних на основі гармонійної інтробалансованості виникаючих професійно-особистісних суперечностей, тобто конструктивної *амбівалентності*, легко переходити від одного виду праці до іншого, швидко освоювати нові знання та технології в умовах ринкових змін, конструктивно реагувати на особистісно-професійні зміни в умовах криз професійного розвитку особистості тощо.

Саме тому в умовах трансформацій пострадянського суспільства та пришвидшення ринково-інтеграційних процесів в Україні гостро й стоїть проблема підготовки сучасного професійно-мобільного фахівця, внутрішньо готового та здатного до необхідних професійних змін на основі гармонійно збалансованої професійно-особистісної *амбівалентності*.

Складність явища професійної мобільності особистості як комплексного інструменту подолання професійних криз визначає наявність в її структурі багатьох ще не до кінця висвітлених психологічних проблем [1; 2; 5; 6; 9]. Серед них, зокрема, виступає проблема *амбівалентності особистості фахівця в умовах професійної кризи*, оскільки в контексті складності феномену «професійна мобільність» залишається недостатньо висвітленим питання: на основі яких ознак, процесів чи характеристик в умовах синергетичної динаміки системи професійного розвитку особистості в умовах невизначеності відбувається регуляція суб'єктом виникаючих професійно-особистісних суперечностей як основи варіативності професійно-мобільної поведінки фахівця.

Проблематика професійної мобільності особистості на межі ХХ–ХХІ століть стає об'єктом поглибленого вивчення багатьох галузей наук, зокрема й психології [1–9]. Дослідження різноманітних психологічних аспектів проблеми професійної мобільності, зокрема й *амбівалентності особистості фахівця*, сприяє вирішенню на соціально-та індивідуально-психологічному рівнях важливих завдань у сфері освіти, підвищення якості професійної підготовки майбутніх фахівців, розвитку кар'єри, перепідготовки кадрів, підвищення ефективності виробництва, трудової зайнятості населення, подолання особистісних та професійних криз сучасного фахівця, професійного розвитку особистості та ін.

Розуміння синергетичної сутності професійної мобільності особистості як психологічного феномену характеризує новий погляд на проблему професійної мобільності в масштабах як соціально-професій-

ної системи в цілому, так і системи професійного розвитку особистості зокрема. Дослідження професійної мобільності з позицій синергетичного розвитку системи професійного розвитку особистості [2; 3; 6; 7] відкриває нові можливості вивчення даного феномену, в тому числі і з точки зору забезпечення конструктивної професійно-особистісної *амбівалентності* фахівця як умови ефективного подолання професійних криз. Метою цього є визначення синергетико-психологічної стратегії формування та розвитку професійної мобільності в майбутніх фахівців у процесі їх підготовки.

Аналіз досліджень і публікацій, в яких започатковано вирішення даної проблеми. Особистісний підхід до проблеми професійної мобільності як психологічного феномену (Ю.Ю. Дворецька, Н.Р. Хакімова) зробив більш успішним пошук психологічних шляхів професійно-особистісної адаптації суб'єкта в мінливому соціально-професійному середовищі. В основі даного підходу лежить концепт подолання суб'єктом різноманітних криз розвитку, що переживаються ним на різних стадіях процесів професійного розвитку [1; 9].

Дослідження професійної мобільності як психологічної детермінанти успішності й конкурентоспроможності особистості в професійному середовищі розглянуто в роботах як зарубіжних (з точки зору теорії кар'єри, долання кар'єрних криз – Н.Г. Вачер, А. Бандура, Г.В. Джонс, Д.Т. Холл, Ж. Роттер, Д.Е. Супер та ін.), так і вітчизняних (В.О. Гринько, Ю.Ю. Дворецька, А.О. Деркач, Е.Ф. Зеєр, Л.С. Пілецька, Е.Е. Симанюк, Н.Р. Хакімова та ін.). Вітчизняними науковцями проблематика професійної мобільності в контексті подолання особистістю професійних криз (професійно-обумовлених криз, криз професійного розвитку – Е.Ф. Зеєр, Е.Е. Симанюк [2; 3; 8]) розглядалась на базі психологічних аспектів теорії професійного розвитку особистості.

Професійні кризи психологічною наукою розглядаються як закономірна складова частина перебігу в онтогенезі криз розвитку особистості на базі визначення провідних детермінант розвитку (Л.С. Виготський, С. Гледдінг, Д.Б. Ельконін, О.М. Леонтьєв, Е.Ф. Зеєр, Е. Еріксон, Г. Салліван, Д. Сьюпер та ін.). При цьому професійний розвиток людини визначається як складова частина психічного розвитку особистості, що супроводжується кризами розвитку. Професійний розвиток являє собою процес і результат активної взаємодії особистості із соціально-професійним середовищем та реалізується на рівнях як інтропросто-

ру особистості, так і її екстрапростору (Е.Ф. Зеєр, С.Д. Максименко, А. Маслоу, К.К. Платонов та ін.). Згідно з обґрунтованою позицією Е.Ф. Зеєра професійний розвиток особистості на базі принципів детермінізму та індетермінізму визначається як *синергетична система*, засадничими характеристиками якої є відкритість, самоорганізація, саморозвиток, нелінійність, незворотність, нерівноважність, нестійкість, багатоваріантність вибору шляхів розвитку. Дана система функціонує в динамічному «просторі професійного розвитку особистості», обумовленому вищеозначеними координатами-детермінантами [2, с. 18, 30]. У такій синергетичній системі в критичні моменти розвитку (в критичних точках професійних криз – «точках біфуркацій») на базі процесів професійної мобільності особистості відбуваються зміни вектору професійного розвитку фахівця як подолання кризи (А.О. Деркач, Е.Ф. Зеєр, Е.Е. Симанюк, Н.А. Сургунд та ін.). Згідно з позицією дослідників [2; 3; 6; 7; 8], такі зміни траєкторії професійного розвитку особистості сприяють подоланню тенденції її регресивного професійного розвитку, але умови забезпечення процесів такого подолання професійних криз актуально потребують поглибленого вивчення.

Аналізу критичних ситуацій на етапах професійних криз (т.з. «точок біфуркацій») професійного розвитку особистості, як основи якісних змін у синергетичній системі її професійного розвитку, з точки зору проблеми професійної мобільності поки присвячено дуже мало досліджень. Такий же стан речей є характерним і для проблеми амбівалентності особистості фахівця в контексті синергетичної тематики професійної мобільності (аналіз свідчить, що навколо точок біфуркації розвиваються процеси максимального інтрозбалансовування виникаючих у синергетичній системі професійно-особистісних суперечностей, тобто конструктивної амбівалентності фахівця).

Окремі положення проблематики синергетичного розвитку розглянуті Е.Ф. Зеєром – щодо теорії професійного розвитку та її синергетизму, М.І. Плотніковим – щодо теорії змін систем, В.О. Аверіним – щодо теорії психічного розвитку особистості на основі синергетичного підходу (В.І. Арнольд; О.Н. Князева, С.П. Курдюмов) та акмеологічної теорії (В.М. Гладкова, А.О. Деркач та ін.), синергетичних принципів організації системи професійної підготовки (Л.В. Буркова). На основі синергетичного підходу розробка психологічної проблематики професійної мобільності особистості продовжена Н.А. Сургунд у контексті подо-

лання криз професійного розвитку [6; 7]. Але в загальній тематиці психології професійного розвитку слід відзначити, що з позицій синергетичного підходу проблема професійної мобільності, а зокрема й проблема професійно-особистісної амбівалентності фахівця, є недостатньо висвітленою в аналізі початкових етапів варіативної регуляції процесу психологічних перебудов професіоналізованої свідомості особистості під час подолання професійних криз.

Постановка завдання. У той же час психологічна сутність руху по траєкторіях наближення до критичних кризових точок, точок біфуркації, де відбувається синергетична динаміка змін вектору професійного розвитку особистості та починається перехід на нові траєкторії її розвитку, є ще слабо дослідженою в контексті проблеми амбівалентності особистості. Виходячи із цього, **метою статті** є аналіз психологічної проблеми амбівалентності особистості як базису реалізації синергетичного принципу багатоваріантності розвитку під час вибору та варіативної регуляції шляхів інтроузгодженого професійного руху особистості для подолання професійних криз на основі професійно-мобільної поведінки фахівця.

Виклад основного матеріалу. За результатами аналізу фахових джерел можемо відзначити, що в контексті психологічного підходу, на основі концепції глибинної психології (А.Адлер, Е. Фромм, З. Фройд, К. Юнг та ін.), з огляду на людську сутність проблема професійної мобільності фахівця характеризує у своїй першооснові суперечність протилежних сил і процесів (старе і нове) в процесі психосоціального (професійного) розвитку особистості. Проблема професійної мобільності особистості виражає глибинну суперечливість психіки особистості, оскільки феноменально відображає сполучення в одному процесі протилежних тенденцій соціально-особистісної еволюції, їх єдність і боротьбу.

У відповідності до даного підходу можемо говорити про те, що феномен амбівалентності особистості виступає природною складовою частиною проблеми професійної мобільності фахівця, оскільки відображає професіоналізовану проєкцію складних взаємодій внутрішньоособистісних суперечностей на процеси професійного розвитку особистості в притаманних їм динамічних умовах змін (професійно обумовлених криз).

Проблема амбівалентності особистості як психічного утворення перебуває в полі досліджень таких наук, як соціологія, філософія, медицина, психологія та ін. Фено-

мен амбівалентності особистості в психологічній літературі досліджується на основі різних підходів, але в базовому розумінні означає взаємовиключне сполучення протилежних почуттів, думок, бажань, що реалізуються в мотиваційній, афективно-когнітивній та поведінкових сферах [4, с. 8]. Так, амбівалентність описується як вид психологічного конфлікту (К. Левін), як результат незадоволення людського розуму в послідовності (Р. Браун, Ч. Осгуд), як результат неусвідомленого зіткнення двох протилежних форм інстинктивних протягів конфлікту між різними інстанціями «Я» особистості (З. Фройд), як необхідна складова частина психічного розвитку (К. Абрахам, Е. Еріксон), як диспозиція особистості в контексті особистісного зростання та самоактуалізації (А. Маслоу, К. Роджерс), з точки зору провідних тенденцій особистості (Л.М. Собчик), в контексті проблеми атитюдів (соціальних установок) особистості (Т.М. Зелінська, Г. Олпорт, М. Томпсон, А.Е. Хурчак) та ін. При цьому необхідно відзначити, що вивчення різних психологічних аспектів проблеми амбівалентності дослідниками проводились як для особистісної сфери, так і для сфери соціальних та професійної взаємодій.

З позицій синергетичного підходу до проблеми амбівалентності особистості важливою є позиція J. Varner, згідно з якою сутнісною характеристикою амбівалентності є невизначеність (одна з ключових характеристик синергетичного розвитку – *H.C.*). У таких визначальних умовах невизначеності високий рівень амбівалентної напруги блокує поведінку людини. У той же час амбівалентність із низькою напругою сприяє конструктивній інтеграції суперечностей та стимулює творчість, сприяючи подоланню кризових явищ, у чому й полягає її позитивна роль [10]. Розглядаючи явище амбівалентності у сфері професійної діяльності, J. Varner звертає увагу, що професіонал із помірно інтрагармонізованою амбівалентністю виконує роботу більш ефективно, ніж той, хто ригідно діє тільки згідно з однією нормою, ігноруючи протилежну. Успішний професіонал, підкреслює автор, творчо працює в умовах невизначеності завдяки амбівалентності як збалансованій суперечності різних норм [10, с. 23].

Ми розглядаємо особистісно-професійну амбівалентність як складний багаторівневий психічний конструкт, що в контексті загального подолання внутрішніх суперечностей психіки в її свідомих та несвідомих виявах динамічно визначає у сфері професіоналізованої діяльності перебіг процесів професійної мобільності особистості фа-

хівця. В умовах розвитку професійних криз особистісно-професійна амбівалентність виступає варіативним регулятором професійно-мобільної поведінки особистості. Професійно-мобільна поведінка особистості – це система динамічних взаємодій суб'єкта професійної мобільності з професіоналізованою сферою навколишнього світу. У процесі даних взаємодій суб'єкт в умовах професійно-значущих змін (професійних криз) динамічно створює у власному інтропросторі та практично реалізує в мінливих умовах (в умовах невизначеності) екстрапростору ідеальну психічну модель власної професійної діяльності («Я-професійне ідеальне»).

У нашому розумінні конструкт особистісно-професійної амбівалентності актуалізує в інтропросторі особистості її надситуативну і наднормативну внутрішню активність із метою подолання зростаючої амбівалентної напруги – збільшення рівня розузгодженості суперечливого ставлення працівника до перспектив розвитку професійно-обумовленої ситуації, що виникла. Інтроактивність суб'єкта в умовах синергетичної динаміки детермінант системи професійного розвитку особистості є спрямованою на пошук в умовах невизначеності інтрогармонізованого варіанту (психічної моделі) вирішення назрілої професійної кризи. Вибір варіанту такої моделі, на основі самоефективного усвідомлення суб'єктом необхідності професійних змін та долання напруги амбівалентності, визначає його інтроактивність як готовність до конструктивного подолання наявних професійних стереотипів та бар'єрів.

При цьому ми поділяємо позицію Т.М. Зелінської щодо того, що уникнути амбівалентності особистості неможливо і що напруга амбівалентності є частиною мотиваційної боротьби особистості, яка набуває адаптивної чи дезадаптивної форми. Гармонізована (помірна) амбівалентна напруга веде до узгодження суперечностей, особистісного зростання, а негармонізована (дискордантна) – до розвитку деструктивних форм її прояву [4, с. 8]. У синергетичній системі професійного розвитку особистості інтрогармонізоване зниження амбівалентної напруги на основі подолання в умовах невизначеності внутрішніх суперечностей у професійно-особистісній сфері й визначає конструктивне подолання фахівцем професійних криз.

Подолання амбівалентної напруги, на нашу думку, може також розглядатись із позицій забезпечення конструктивної готовності фахівця до відповідальних змін власних інтроособистісних програм особи-

стісно-професійної діяльності для професійно-мобільного подолання криз професійного розвитку.

Амбівалентність характеризує процеси варіативної регуляції поведінки фахівця як особистісного пошуку та вибору між професійними альтернативами, які визначаються динамікою та умовами розвитку професійної кризи. У контексті професійно-мобільної поведінки фахівця інтроактивність амбівалентного пошуку та вибору психічних моделей його подальшого професійного розвитку є елементом особистісно-професійного самовизначення на базі конструктивного врегулювання внутрішньої суперечливості. В умовах синергетичної динаміки системи професійного розвитку особистості фахівця внутрішня амбівалентна активність суб'єкта професійної мобільності нами пов'язується з потребами інтрогармонізації прийнятого ним варіанту психічної моделі професійного розвитку та регуляції динамічного процесу її практичної (поведінкової) реалізації в екстрапросторі особистості для подолання кризових явищ розвитку (професійних криз).

Дослідниками визначається, що кризові явища є невід'ємним атрибутом динамічного процесу професійного розвитку особистості. Професійні кризи викликають перебудову психологічної структури особистості, зміну соціально-професійної спрямованості та вектору професійного руху. породжуючи психічну напругу, кризи стимулюють професійний розвиток особистості фахівця, сприяючи усуненню кризових протиріч [3, с. 213; 8, с. 9].

Принцип нелінійності синергетичної системи професійного розвитку особистості визначає множинність її рішень у ході вирішення виникаючих криз професійного розвитку, що, відповідно, характеризує множинність шляхів розвитку цієї системи. У критичних точках біфуркацій синергетичної системи принцип нелінійності визначає можливість багатоваріантності шляхів професійного розвитку, але в той же час принцип незворотності розвитку системи обумовлює можливість реальної реалізації особистістю в даний момент професіогенезу лише одного варіанту траєкторії професійного розвитку. Порушення рівноваги синергетичної системи професійного розвитку особистості відбувається на основі змін детермінант професійного розвитку, що посилює дію амбівалентних особистісно-професійних суперечностей. Як наслідок, на траєкторіях розвитку криз відбувається професійно-психологічна перебудова особистості на основі гармонізації в інтро- та екстрапросторі особистості виниклих

амбівалентних професійних та особистісних протиріч як умова подолання виниклої кризи розвитку фахівця [2, с. 20–40].

Як відзначає Е.Ф. Зеєр, перехід від однієї стадії (одного рівня) професійного розвитку до іншої стадії (іншого рівня) розвитку виводить вже існуючу систему взаємодії особистості із соціально-професійним середовищем із стану рухливої рівноваги, визначаючи стан невизначеності. Нерівноважність та нестійкість системи професійного розвитку фахівця супроводжуються флуктуаціями, особистість немов «коливається» перед вибором подальшого сценарію професійного життя. Флуктуації, обумовлені змінами умов та факторів професіоналізації діяльності, породжують суб'єктивні та об'єктивні труднощі, екстра-особистісні та інтроособистісні конфлікти (на нашу думку, флуктуаційні процеси протилежноспрямованих коливань із метою вирішення наростаючих суперечностей системи на траєкторіях розвитку професійних криз і характеризують динаміку амбівалентних пошуків особистістю в умовах невизначеності інтрогармонізованого варіанту їх вирішення – *Н.С.*). Розвиток цих психологічних проблем призводить до криз професійного розвитку. Суб'єктивне переживання цих криз сприяє виникненню критичних моментів (так званих точок біфуркації), які й спонукають особистість до пошуку нових шляхів реалізації професійної біографії. Нові варіанти, нові сценарії професійного майбутнього, що реалізуються в системі професійного розвитку, обумовлюють нові траєкторії професійного розвитку особистості [2, с. 39].

На нашу думку, під час розгляду проблеми професійної мобільності ситуація вибору та сам вибір, як акт усвідомленого прийняття рішення про подальший варіант професійного руху та розвитку, означає здійснення акту творчості особистості в її інтропросторі. Творчий вибір одного варіанту професійного розвитку з множини можливих усвідомлено впорядковує, тобто варіативно врегулює, в умовах невизначеності інтропростір особистості, що викликає його психологічну гармонізацію, тобто інтрозбалансованість професійно-особистісної амбівалентності. Крім того, в даному випадку, крім гармонізації самого інтропростору як єдиного цілого на рівні єдиного «Я-професійного образу», відбувається акт творчої гармонізації упорядкованого інтропростору з екстрапростором особистості, який визначається взаємодією із зовнішніми умовами соціально-професійного середовища. Таким чином, ситуація та акт інтроособистісного вибору

певного варіанту професійного розвитку започатковує творчий процес будівництва особистісно-професійного «містка-переходу» суб'єкта на новий рівень його професіоналізованої свідомості та діяльності. Це творчо забезпечує процес професійно-мобільного вирішення посталої перед особою професійної кризи на основі гармонійної амбівалентності (конструктивного подолання суперечностей) за рахунок інтрозбалансованого та інтроузгодженого вибору певної моделі варіативної регуляції професійно-обумовленої проблеми [7].

Таким є наше бачення творчої сутності ситуації та акту вибору в контексті проблематики професійної мобільності як складової частини системи професійного розвитку особистості. У даному контексті наша позиція полягає в тому, що інтерактивну, творчу стратегію поведінки фахівця для конструктивного додання професійних криз – на основі розвитку здатності до спрямованих та самоконтрольованих переходів на нові траєкторії професійного руху – ми й розглядаємо як професійну мобільність. Професійна мобільність – це своєрідний безкатастрофний «місток-перехід» між циклами професійного розвитку фахівця в синергетичній системі професійного розвитку особистості. Професійна мобільність виконує роль своєрідних «мостів», що сприяють у точках біфуркацій усвідомлено-оптимальним переходам фахівця в умовах невизначеності від однієї траєкторії професійного розвитку до іншої. При цьому фахівцем інтроузгоджено обирається та регулюється її певний варіант на основі конкордантної професійно-особистісної амбівалентності фахівця – Н.А. Сургунд [6; 7]. Професійна мобільність – це «місток», який в умовах професійних криз психологічно забезпечує в умовах багатоваріантності рішень вибір шляху професійного розвитку особистості, знижуючи амбівалентну напругу до інтрогармонійного рівня та спрямовано забезпечує на нових траєкторіях руху акме-прогрес соціально-професійного потенціалу особистості. Амбівалентність особистості при такому підході виступає як здатність фахівця в динамічних умовах сучасності конструктивно, тобто професійно-мобільно реагувати на кризові процеси професійно-обумовлених змін на основі збалансованого інтроузгодження та варіативної регуляції протиріч, що виникають у процесі професійного розвитку особистості.

Висновки. Отже, на підставі вищевикладеного можна зробити висновки, що амбівалентність особистості характеризує процеси варіативного регулювання поведінки фахівця як особистісного пошуку та

вибору між професійними альтернативами, які визначаються динамікою та умовами розвитку професійної кризи. У контексті професійно-мобільної поведінки фахівця інтроактивність амбівалентного пошуку та вибору психічних моделей його подальшого професійного руху та розвитку є актом творчості та елементом особистісно-професійного самовизначення на базі інтрозбалансованого врегулювання внутрішньої суперечливості психіки для конструктивного подолання фахівцем професійних криз. Амбівалентність особистості лежить в основі реалізації синергетичного принципу багатоваріантності розвитку при виборі та варіативному регулюванні шляхів інтроузгодженого професійного руху особистості. Таким чином, амбівалентність особистості визначається як компонент вибору та варіативної регуляції професійно-мобільної поведінки фахівця в синергетичній системі професійного розвитку під час подолання професійних криз.

Перспективами подальших досліджень є вивчення когнітивних механізмів забезпечення професійної мобільності особистості як усвідомленої здатності фахівця до конструктивних змін в умовах невизначеності змісту та форм професійної діяльності в динаміці перебігу криз професійного розвитку.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Дворецкая Ю.Ю. Психология профессиональной мобильности личности : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.01 / Ю.Ю. Дворецкая. – Краснодар, 2007. – 143 с.
2. Зеер Э.Ф. Психология профессионального развития: учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / Э.Ф. Зеер. – М. : Издательский дом «Академия», 2006. – 480 с.
3. Зеер Э.Ф. Психология профессий : [учебное пособие для студентов вузов. – 5-е изд., перераб., доп.] / Э.Ф. Зеер. – М. : Академический Проект; Фонд «Мир», 2008. – 336 с.
4. Зелінська Т. М. Амбівалентність особистості. Теорія, діагностика і психокорекція: навч. посібн. / Т.М. Зелінська. – К. : Каравела, 2010. – 256 с.
5. Іванченко Є.А. Професійна мобільність майбутніх фахівців / Є.А. Іванченко. – Одеса : СМІЛ, 2004. – 120 с.
6. Сургунд Н.А. Професійна мобільність як психологічна основа подолання професійних криз у синергетичній системі професійного розвитку особистості / Н.А. Сургунд // Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний пед. університет ім. Г. Сковороди». – Додаток 2 до Вип.36: Тематичний випуск «Проблеми емпіричних досліджень у психології». – Випуск 12. – К. : Гнозис, 2015. – С. 82.
7. Сургунд Н. Особистісний вибір у контексті подолання криз професійного розвитку на основі професійної мобільності: синергетичний

аспект / Н. Сургунд // Педагогіка і психологія професійної освіти : науково-методичний журнал. – 2016. – № 4 – С.109.

8. Сыманюк Э.Э. Психология профессионально обусловленных кризисов / Э.Э. Сыманюк. – М. : Изд-во Московского психолого-социального института; Воронеж: Изд-во НПО «МОДЕК», 2004. – 320 с.

9. Хакимова Н.Р. Профессиональное самоопределение личности и психологические условия его реализации в ситуации смены профессиональной деятельности : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.01 / Н.Р. Хакимова. – Кемерово, 2005. – 179 с.

10. Varner, J. M. Ambivalence. Pain generates fear, pleasure generates faith / J. M. Varner. – Sasser, Sasser, Georgia: Creative Publishing Company, 1996. – 183 p.

УДК 159.99

АУДИЮВАННЯ – ФЕНОМЕН ПСИХОЛОГІЧНОГО ЗНАННЯ

Харченко Н.В., к. пед. н., доцент,
доцент кафедри психології і педагогіки дошкільної освіти,
завідувач лабораторії «Психолінгвістика розвитку»
ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний
університет імені Григорія Сковороди»

У статті репрезентовано багатогранний феномен аудіювання в контексті основних психологічних парадигм – гештальтивізму, біхевіоризму, комунікативізму, коннекціонізму, когнітивістики, нейропсихології, діяльнісної психології й психолінгвістики. Ґрунтуючись на концептуальних постулатах діяльнісної психології і психолінгвістики, фундаментальних теоретичних положеннях Л.С. Виготського, О.О. Залевської, І.О. Зимньої, О.Р. Лурії, О.О. Леонтєва, М.І. Жинкіна та інших учених, нами презентовано авторське «бачення» терміну аудіювання.

Ключові слова: аудіювання, сприймання мовлення, розуміння мовлення, внутрішнє мовлення, значення, смисл, особистісний смисл.

В статье раскрыт многогранный феномен аудирования в контексте основных психологических парадигм – гештальтивизма, бихевиоризма, коммуникативизма, коннекционизма, когнитивистики, нейропсихологии, деятельностной психологии и психолингвистики. Основываясь на деятельностной психологии и психолингвистике и с опорой на фундаментальные теоретические положения Л.С. Выготского, А.А. Залевской, А.Р. Лурии, А.А. Леонтьева, М.И. Жинкина, А.Н. Соколова и других ученых, раскрыто авторское «видение» термина «аудирование».

Ключевые слова: аудирование, восприятие речи, понимание речи, внутренняя речь, значение, смысл.

Kharchenko N.V. AUDITION AS A PHENOMENON OF PSYCHOLOGICAL KNOWLEDGE

The article is represented the phenomenon of «audition» from the standpoint of the main psychological paradigms – gestaltism, behaviorism, generative (generating) grammar, communicativism, connectivity, cognitive psycholinguistics, neuropsycholinguistics, activity psycholinguistics. Based on the analysis of these approaches, the author concluded that the most explanatory power of the multi-faceted phenomenon of «audition» has an activity psychology and psycholinguistics. From the position of activity-based psycholinguistics and with the support of the fundamental theoretical propositions of L.S. Vyhotskyi, A.A. Zalevskaya, A.R. Luria, A.A. Leontiev, M.I. Zhynkin, A.N. Sokolov and other scientists, the author's definition of the term «audition» is presented.

Key words: audition, perception of speech, understanding of speech inner speech, sense, meaning.

Постановка проблеми. Аудіювання – складний і багатогранний феномен психологічного знання, що вивчається в контексті основних наукових парадигм – гештальтивізму, біхевіоризму, комунікативізму, коннекціонізму, когнітивістики, нейропсихології, діяльнісної психології й психолінгвістики. При загальному для всіх цих підходів об'єкті вивчення – «аудіювання» – кожен із них виокремлює в ньому свій – специфічний – предмет дослідження, формулюючи його з позиції власних теоретико-методо-

логічних постулатів, методів дослідження, доречного термінологічного континууму, усталених наукових традицій. У межах кожного із цих наукових напрямків розкрито й обґрунтовано своєрідний погляд на природу й характер аудіювання як складного психологічного явища, розроблено оригінальні концепції й теорії аудіювання, представлені різноманітні моделі аудіювання.

Аналіз публікацій з досліджуваної проблеми. Термін «аудіювання» – «listening» (англ.) – був уведений у психологічну